PERISKOP
FORUM FOR KUNSTHISTORISK DEBAT

Periskop: Forum for kunsthistorisk debat

Nr. 35, 2026

“Omsorg”

Titel: “Introduktion: Omsorg”

Forfatter(e): Periskop Temaredaktionen

Sidetal: 5-12

Dato: 28.10.2026

DOI: 10.7146/periskop.v2026i35.172390

MARIE INGE MALBERG, MARIE VINTHER,
MARTIN GRÜNFELD OG MATHILDE HELNÆS

INTRODUKTION

Omsorg

Omsorg er et begreb i bevægelse, der i stigende grad har sat sit præg på kunstscenen og optager både museer, kunstnere, kuratorer og forskere. I de seneste år er omsorg blevet genstand for tværfaglige undersøgelser og diskussioner, der forbinder det med alt fra sociale, mellemartslige og materielle relationer til miljømæssige og samfundsmæssige udfordringer. Omsorg handler både om konkret pleje – i familier, i sundhedsvæsnet og i pædagogiske sammenhænge – og om bredere spørgsmål der berører, hvordan samfund og institutioner skaber og kan skabe bedre rammer for fællesskaber, mental sundhed, arbejdsliv og klima. Ligeledes er omsorg et centralt emne i sociale og politiske bevægelser samt i debatten om værdsættelsen af omsorgsarbejde – både det lønnede og det usynlige arbejde i hjemmet.

Det skærpede fokus på omsorg kan også ses i lyset af en samtid med stor geopolitisk usikkerhed. Her bliver omsorg en kritisk modsætning til begreber som "åndelig oprustning". Et begreb, som fylder i den offentlige debat, og som fremhæves som et middel til at modstå kriser og konflikter gennem styrkelse af fælles nationale værdier. Hvor værdierne i oprustning peger på krig og modstandskraft, peger omsorg på noget andet: en insisteren på sårbarhed og relationel forbundethed som grundvilkår.

Flere forskningsprojekter og kunstneriske initiativer har taget omsorgsbegrebet op og udforsket dets mange betydninger. Centralt står *Ømhedsaktivistisk manifest* fra 2022 udgivet af Nationalt Center for Kunst og Mental Sundhed, der formulerer ømhed som en aktivistisk og relationel praksis, hvor sårbarhed,

omsorg og gensidig afhængighed forstås som grundvilkår og som afsæt for kritik af præstationskulturen og ekskluderende strukturer.

I en dansk kontekst kan nævnes kunstneriske projekter som *M/Other* (Nationalt Center for Kunst og Mental Sundhed, 2021), *Sick.Soil.Society* (Rønnebæksholm, 2021), *Non Performing* (Museet for Samtidskunst Roskilde, 2023) og *Hosting Lands* (Laboratoriet for Æstetik og Økologi, 2025-2026) som forskellige måder at forstå omsorg på – fra moderskab og sygdom til hvile, økologi og værtskab.

Denne bevægelse hænger sammen med det, der i kunstfeltet er blevet beskrevet som et *care turn,* hvor omsorg ses som en potentielt transformerende kraft, der udfordrer eksisterende strukturer og stiller krav om mere inkluderende og bæredygtige rammer både for kunstnere og publikum. I kunstinstitutioner er omsorg ikke kun et teoretisk begreb, men også en praktisk nødvendighed. Museer og udstillingssteder må forholde sig til, hvordan de tager hånd om både deres samlinger og de mennesker, de engagerer, fra medarbejdere, samarbejdspartnere og kunstnere til besøgende.

Denne udgivelse søger at favne omsorgens mange dimensioner i kunsthistorisk forskning såvel som kuratorisk og kunstnerisk praksis og undersøger, hvordan dette udspiller sig i tværfaglige emner relateret til videnskab og samfund.

Motivationen bag dette nummer udspringer af en dobbelt interesse: dels en faglig nysgerrighed på, hvordan omsorgsbegrebet allerede former kuratoriske og kunstneriske praksisser, dels en mere personlig erfaring af, at omsorg i stigende grad opleves som både en mangelvare og en nødvendighed. I en hverdag præget af acceleration, prekære arbejdsvilkår og en konstant strøm af kriser fremstår omsorg ikke som en selvfølge, men som noget, der aktivt må dyrkes. Vores tilgang er derfor ikke kun analytisk, men også situeret: Vi skriver fra en position, hvor omsorg (og manglen på samme) også er en praksis, vi selv er indlejret i.

Om begrebet omsorg

Omsorg er et begreb, der rejser på tværs af felter, praksisser og institutioner for tiden. Mens omsorg traditionelt er blevet forbundet med hjemmet, særligt relateret til moderskabet og husholdningen, strækker forståelsen af, hvad omsorg er, i dag langt ud over hjemmets vægge.

Det danske ord *omsorg* kan deles i ordene "om" (omkring) og "sorg" (bekymring) og betyder altså "at bekymre sig om", og det beskriver en mere eller mindre implicit relation til nogen eller noget andet. Forbindelsen mellem omsorg og kunst(historie) bliver især tydelig, da ordet kurator kommer fra det latinske ord "curare", der betyder at drage omsorg.

Omsorg rummer en lang række betydninger som hengivenhed, kærlighed, pligt, velvære, ansvar og gensidighed. Denne semantiske bredde gør omsorgsbegrebet elastisk og indbyder ikke blot til anvendelse i mangfoldige sammenhænge, men indebærer også en risiko for misforståelser og uklarhed. Omsorg strækker sig som udgangspunkt på tværs af skel mellem privat og offentligt og er et både praktisk, etisk og politisk anliggende, der angår alt fra kroppe og relationer til institutioner og planetære forhold såsom klimakriser og pandemier. Dette afspejles også i bidragene til dette særnummer, der bevæger sig fra spørgsmål om, hvordan vi kan skabe relationer til sten og jord, til mad på plejehjem og tekstiler i professionelt omsorgsarbejde. Det er altså ikke så underligt, at man kan få en fornemmelse af, at omsorgsbegrebet sniger sig ind alle vegne.

Et teoretisk fokus på omsorg opstår i forlængelse af andre strømninger som *den affektive vendings* fokus på relationer mellem kroppe, teknologier og materialitet (Clough & Halley 2007) og parallelt med *den materielle vendings* optagethed af det mere-end-menneskelige og vores intime forbundethed (Van der Tuin 2011).

Centralt for introduktionen af omsorg som bredt begreb i det teoretiske felt finder man er borgerrettighedsaktivisten Bernice Fisher (1912-1966) og politologen Joan C. Tronto (f. 1952). Som led i et feministisk opgør med neutraliseringen af omsorg som et privat anliggende introducerer de en etik for omsorg, for derigennem at revurdere omsorg politisk som en fundamental menneskelig aktivitet, der binder sociale relationer sammen (Fisher og Tronto 1990).

Omsorg er et bredt begreb med skiftende betydninger, hvilket medfører nye problemstillinger. Problemstillinger, som man eksempelvis finder i begrebet *self-care* (selvomsorg). Et begreb, som blev genintroduceret af aktivisten og poeten Audre Lorde (1934-1992) i 1980'erne som en aktivistisk og politisk handling særligt for sorte kvinder. Som hun skriver, så er selvomsorg ikke bare selvforkælelse, det er en nødvendighed for selvopretholdelse, det er en politisk handling (*A Burst of Light*, 1988). Selvomsorg er en nødvendighed for overlevelse og for at kunne yde politisk modstand. På trods af begrebets dybe politiske rødder er selvomsorg i dag måske særligt henvendt til den vestlige hvide middelklasse, ikke som en nødvendighed, men som en form for luksus, og approprieret af kapitalismen til at sælge alt fra hudpleje til mindfulness-kurser (*Decolonize Self-Care*, 2022).

På tværs af bidragene i denne udgivelse står særligt én teoretisk tilgang lysende klar som et pejlemærke, der definerer samtidens tilgang til omsorg inden for kunst og æstetik: Den spekulative posthumane tilgang repræsenteret igennem den feministiske forsker og teoretiker María Puig de la Bellacasas

(f. 1972) indflydelsesrige udforskning af omsorgens etiske og politiske fordringer for tænkningen i mere-end-menneskelige verdener i *Matters of Care: Speculative Ethics in More than Human Worlds* (2017). I tråd med Fisher og Tronto argumenterer Puig de la Bellacasa for, at der er behov for at gentænke den position og placering, omsorg på nuværende tidspunkt har i samfundet, til en placering, som er mere tydelig, synlig og værdsat. Hvor Fisher og Tronto spørger, hvem der drager omsorg, og for hvem, spørger Puig de la Bellacasa, hvorfor og hvordan vi drager omsorg. Ved at tage afstand fra Fishers og Trontos antropocentriske udgangspunkt understreger Puig de la Bellacasa sammenvævningen af omsorgen med en række relationer, som også indbefatter mere-end-menneskelige sammenviklinger. Omsorg er således en fortsat proces, der forudsætter gensidige og kontinuerte relationelle forbindelser, ikke kun mellem mennesker, men også til andre objekter, arter og det planetære. Den grundlæggende forbundethed er således fundamental for omsorg, der derfor også kan rumme politisk potentiale for forandring.

Netop accentueringen af forbundethed indbyder også til en bredere fundering af tilgange til omsorg i kunsten med henvisning til nymaterialismen og mere-end-menneskelige tilgange. Af særligt markante stemmer i denne sammenhæng kan her nævnes den politiske teoretiker og filosof Jane Bennetts (f. 1957) teori om levende materialitet samt filosof, feminist og biolog Donna Haraways (f. 1944) opfordring til at "blive ved besværet" og danne nye slægtskaber med det mere-end-menneskelige. Blandt mange af de andre teoretiske perspektiver på omsorgsbegrebet, som er fremtrædende blandt bidragene i denne udgivelse, kan også nævnes den feministiske forfatter og teoretiker Sara Ahmeds (f. 1969) affektteori, og hvordan følelser former vores blik, politik og samfund, samt kurator og researcher Helena Reckitt, der bruger omsorg som en prisme til kritisk at anskue kunstinstitutionens strukturer.

Omsorgsbegrebet rummer også en række blinde vinkler. For det første er der en risiko for, at omsorg romantiseres som en blød, universel værdi, uden at man tager højde for de magtstrukturer, der bestemmer, hvem der yder omsorg, hvem der modtager den, og under hvilke betingelser. Spørgsmål om køn, klasse, etnicitet, kropsvariationer og tilgængelighed risikerer let at træde i baggrunden, selvom de er afgørende for forståelsen af omsorgsarbejdet. For det andet kan omsorg i institutionelle sammenhænge blive instrumentaliseret som en form for "affektiv branding", hvor omsorgsfuldhed bliver en strategisk positionering snarere end en reel praksis. Som kuratoren Bonaventure Soh Bejeng Ndikung (f. 1977) beskriver i *Delusions of Care* (2021), er omsorg i løbet af de seneste år blevet et populært buzzword på mange kunstinstitutioner. Her bliver "omsorg"

brugt som en tematisk overskrift frem for handling, og udstillingernes løfter om radikal forandring kommer til at klinge hult, når disse udsagn ikke reflekteres i selve institutionen.

María Puig de la Bellacasa indbyder også selv til kritisk refleksion over omsorgsbegrebet ved at fremhæve, at omsorg ikke kun er noget positivt, men også kan være ubehageligt, forkert og undertrykkende. Eller som forsker i miljø- og kønsstudier M. Murphy (f. 1969) understreger i sin problematisering af begrebet, så må vi bevæge os ud over forståelsen af omsorg som noget naivt positivt (Murphy 2015). Ifølge Murphy kan man skelne mellem mindst fire forskellige betydninger af omsorg, der strækker sig fra emotionel tilknytning, det at drage omsorg for eller det at være opmærksom til det at være bekymret.

Selvom bidragene i denne udgivelse anvender omsorg som en kritisk linse til at diskutere alt fra kunstværker, kunstkritik og kuratering til skabelses- og inddragelsesprocesser og institutionelle logikker, forbliver selve omsorgsbegrebet bemærkelsesværdigt uproblematiseret. Dette er interessant, fordi omsorgsbegrebet netop peger i så mange retninger, at det kan risikere at miste sin kritiske kant og blive besværligt at arbejde analytisk med. Derudover indbyder begrebets ustabilitet til en sammenvikling af forskellige betydninger, der udfolder sig over tid som en ustabil koreografi, hvor subjekter og objekter filtrer sig sammen i ambivalente konstellationer (Grünfeld 2023). En sådan kritisk tilgang kan umiddelbart synes at bevæge sig væk fra praksis, men kræver snarere det modsatte: en bevægelse tættere på de steder, hvor omsorgen faktisk udfolder sig, for at kunne iagttage de sammenfiltringer og ambivalenser, der opstår på tværs af kontekster (Mol, Moser & Pols 2010).

Samlet set peger de teoretiske perspektiver på omsorg som et relationelt, situeret og ofte ambivalent begreb, der både rummer et etisk og politisk potentiale og er tæt knyttet til konkrete materielle og institutionelle betingelser. Omsorg træder dermed frem som noget, der ikke blot kan forstås teoretisk, men må undersøges i de sammenhænge, hvor det faktisk udfolder sig. I dette nummer af *Periskop* tager omsorg form gennem en række forskellige praksisser og perspektiver. Udgivelsen balancerer mellem teoretiske refleksioner og konkrete cases og spænder over kuratoriske, formidlingsmæssige og kunstneriske bidrag, som udfoldes i de følgende tekster. Med dette nummer har vi bestræbt os på at gøre begrebet mere klart og anvendeligt, vel vidende, at der fortsat er behov for yderligere nuancering og kritisk arbejde. I næste afsnit finder du en oversigt over bidragene og en kort præsentation af deres indhold. Vi håber, de kan åbne for refleksion og videre samtaler. Vi ønsker dig god læselyst.

Om bidragene

Nummeret består af fire artikler, seks essays/interviews samt flere kunstneriske bidrag. Den første artikel af **Joachim Aagaard Friis** undersøger med afsæt i kuratorisk forskning og feministisk teori omsorg som en situeret, materiel og relationel praksis, der imidlertid formes af institutionelle og organisatoriske logikker. Aagaard Friis fremhæver det affektive og immaterielle arbejde, som i stigende grad forventes af kuratorer under prekære og tidspressede vilkår. Omsorg træder dermed frem som en ambivalent figur i samtidskunsten: på én gang etisk ideal og en strukturelt betinget belastning.

Ida Lodsgaard og Mathilde Tams Jensen arbejder i deres bidrag med Marie Viftrups udstilling *Jordsans* på Munkeruphus fra foråret 2024. Udstillingen blev skabt i samarbejde med foreningen Jordens Hus og placerede sig i et eksperimenterende krydsfelt mellem kunst, æstetik, naturvidenskab og jordbrug. Forfatternes undersøgelse tager afsæt i Jane Bennetts begreb *ontoSympati,* idet de undersøgende og langsommelige praksisser, som publikum inviteres til at udføre, vækker netop den sympatiske forståelse for det mere-end-menneskeliges livlighed, som Bennett plæderer for.

Maja Bak Herrie og Maj Ørskov stiller i deres bidrag spørgsmålet: Hvordan forholder man sig omsorgsfuldt og på samme tid kritisk til kunst, der netop er baseret på omsorgsfulde præmisser? Artiklen består af to dele. I den første del ridses forfatternes forståelse af omsorgsfuld analyse op, og i den anden del eksemplificeres den omsorgsfulde tilgang i en analyse af udstillingen *RECAST*, der fandt sted på Københavns Universitetsbibliotek i 2025. Analysen tager udgangspunkt i værker af kunstnerduoen benandsebastian og Noah Umur Kanber.

Alberte Abrahamsen undersøger Lea Guldditte Hestelunds kunstneriske praksis gennem analyser af værker fra udstillingen *Hissy Fit* (Politikens Forhal, 2022). Med afsæt i et feministisk begrebsapparat og særligt María Puig de la Bellacasas udvidede omsorgsbegreb belyser artiklen, hvordan omsorg tematiseres i relation til moderskab og på tværs af tid, arter og materialer. Samtidig fremhæves omsorgens indbyggede ambivalens, hvor sorg og krise er uløseligt forbundet med det at drage omsorg.

Ane Signe Green og Amalie Schjøtt-Wieths bidrag formidler Medicinsk Museions samarbejde med den danske billedkunstner Gudrun Hasle om det kollektive kunstværk *Kroppens Ord* (2025). Værket er lavet af gamle tekstiler,

som stammer fra hospitaler og lazaretter. På værket er der syet 500 stoflapper med ord, der alle fortæller om livet med kroppen. Værket rummer alt fra følsomme verber til diagnoser og frække navneord. Alle ord er indsamlet blandt museets publikum, samarbejdspartnere og på forskellige institutioner i København.

Emilie Lykkegaards bidrag formidler hendes lydværk *To Care for a Rock*, der undersøger tålmodig lytning som en omsorgsfuld interaktion med det mere-end-menneskelige. For at forstå grænserne for hendes interaktion med en sten undersøges stenens materiale og dens friktion med omverdenen. Ud fra værket definerer hun en række modstandselementer. Modstand i en lyttesituation kan antage mange former, men fælles for modstandselementerne er, at de skaber en tidslig tilstedeværelse, som giver anledning til en tålmodig lytning.

Matilde Lu Ettrups bidrag tager afsæt i perspektiver på Liv Bugges videoværk *The Other Wild* (2018), et besøg i samlingen af medicinske planter på Statens Naturhistoriske Museum og hendes egne kropslige erfaringer med den autoimmune sygdom lupus. Gennem sit essay væves disse forskellige perspektiver sammen til både omsorgsfulde og kritiske perspektiver på planter, medicin, krop, berøring og bevaring.

Marie Inge Malberg har i sit bidrag interviewet kunstner Johanne Anastasia Stoffersen om det kunstneriske projekt og performance *Måltidet* (2025), hvor hun i samarbejde med Madservice Aalborg og Kunsthal Spritten serverede kulinarisk kunst til frokost på 34 plejehjem. Med måltidet som relationelt og performativt greb undersøger hun, hvordan omsorg kan organiseres, erfares og potentielt "masseproduceres" i en velfærdsstatslig sammenhæng.

Anne Thomasens og Anne Kølbæk Iversens bidrag er udformet som en samtale, hvor de fortæller om deres kuratoriske og institutionelle projekter og de refleksioner, problemstillinger, forskelle og ligheder, de oplever i arbejdet med omsorg som ramme for deres arbejde. Det er med udgangspunkt i projektet *TOD – Through Our Dialogue*, et kollektivt udviklingsprojekt, som undersøger den institutionelle tilgængelighed, og hvordan omsorg kan aktiveres i praksis (Anne Thomasen), og forskningsprojektet *Crip Time: Art of Impairment, Withdrawal, and Impatience* (Anne Kølbæk Iversen), der undersøger kunstneriske artikulationer af kronisk sygdom, funktionsvariation og handicap samt kunstinstitutionens egne svækkelser i form af manglende tilgængelighed med kunsthallen O – Overgaden som case.

Merete Sanderhoff, Nana Bernhardt og Hilde Østergaard præsenterer SMK's samarbejde med Social- og Sundhedsuddannelsen i København (SOSU H), hvor omsorg undersøges som et kuratorisk og pædagogisk greb i mødet med kunsten. Med afsæt i en intervention i museets samling viser bidraget, hvordan tværfaglige partnerskaber kan skabe nye indgange til kunsten, men også rejser spørgsmål om deltagelse, agens og institutionel omsorg. Projektet fungerer som afsæt for museets arbejde med at integrere nye stemmer i den kommende nyophængning.

Ud over de skriftlige bidrag indeholder nummeret også to kunstneriske bidrag af billedkunstnerne **Marie Nørholm Ramuk** og **Mads Hilbert**, samt Ømhedsaktivistisk manifest af forfatter **Anna Rieder**, forfatter og billedkunstner **Sidsel Welden**, forfatter **Sebastian Nathan**, kunstner **Melanie Kitti**, kurator **Ida Bencke**, kurator **Dea Antonsen** og psykiater og overlæge **Birgit Bundesen**.

LITTERATURLISTE

Clough, Patricia Ticineto og Jean Halley, red. 2007. *The Affective Turn: Theorizing the Social*. Durham, NC: Duke University Press.

Decolonize Self-Care Collective. 2022. *Decolonize Self-Care*. London: Haymarket Books.

Fisher, Bernice og Joan C. Tronto. 1990. "Toward a Feminist Theory of Caring". I *Circles of Care: Work and Identity in Women's Lives*, redigeret af Emily K. Abel og Margaret K. Nelson, 35–62. Albany: State University of New York Press.

Grünfeld, M. 2024. "Into a worm(w)hole: troubling careful engagements at the museum and beyond" i Lydahl D. og Nickelsen, N.C.M. (red.), *Ethical and methodological dilemmas in social science interventions - careful engagements in healthcare, museums, design and beyond.* Springer.

Lorde, Audre. 1988. *A Burst of Light and Other Essays*. Ithaca, NY: Firebrand Books.

Mol, Annemarie, Ingunn Moser og Jeannette Pols, red. 2010. *Care in Practice: On Tinkering in Clinics, Homes and Farms*. Bielefeld: transcript Verlag.

Murphy, Michelle. 2015. "Unsettling Care: Troubling Transnational Itineraries of Care in Feminist Health Practices". *Social Studies of Science* 45, nr. 5: 717–737.

Nationalt Center for Kunst og Mental Sundhed. 2022. *Ømhedsaktivistisk manifest*.

Ndikung, Bonaventure Soh Bejeng. 2021. *Delusions of Care*. Berlin: Archive Books.

Puig de la Bellacasa, María. 2017. *Matters of Care: Speculative Ethics in More Than Human Worlds*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Van der Tuin, Iris. 2011. "New Feminist Materialisms". I *Women's Studies Encyclopedia*, redigeret af Helen Tierney. Westport, CT: Greenwood Press.